

Demokratija životne sredine: napredak neprijavljen

Izveštaj iz sjene sprovođenja Arhuske konvencije
u Bosni i Hercegovini, 2017

UČIONIŠTENJE
AARHUS
CENTAR U RIH

Aarhus
Centre
Sarajevo

TRANSITION

Demokratija životne sredine: napredak neprijavljen

Izveštaj iz sjene sprovođenja Arhuske konvencije
u Bosni i Hercegovini, 2017

Aarhus
Centre
Sarajevo

TRANSITION

Lista skraćenica:

ACCC	Komitet za usklađenost Arhuske konvencije
BD	Brčko Distrikt
BiH	Bosna i Hercegovina
CSO	Organizacija građanskog društva
EIA	Procjena uticaja na životnu sredinu
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
IPPC	Integrisana prevencija i kontrola zagađenja
MOP	Sastanak članica
NGO	Nevladina organizacija
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju Evrope
PRTR	Registar oslobađanja i transfera zagađenja
RS	Republika Srpska
SEA	Strateška procjena životne sredine

Urednik: Tomáš Jungwirth

Saradnici: Viktor Bjelić, Mirna Delalić, Sabina Jukan, Vanja Junuzović, Samir Lemeš, Ratko Pilipović, Martin Skalský, Zuzana Vachůnová

Supervizor: Petra Humlíčková

Prevod i lektura: Marina Kuburić

Grafički dizajn: typonaut.cz

ISBN: 978-80-87651-32-2

Za više informacija, posjetite:

Engleski: <http://arnika.org/en/bosnia-and-herzegovina>

Jezici u BiH: <http://eko.ba>, <http://aarhus.ba>

Izveštaj je objavljen zahvaljujući velikodušnoj finansijskoj pomoći Transition Promotion programa češkog Ministarstva vanjskih poslova, kao doprinos 6. sastanku članica Arhuske konvencije.

Sadržaj

1. Rezime nalaza	4
2. Uvod	4
3. Administrativna struktura i sistem upravljanja BiH	6
4. Pravni okvir	11
5. Sprovođenje tri stuba	12
a) Pristup informacijama o životnoj sredini	13
b) Učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini	16
c) Pristup pravdi	24
6. Progon aktivista za životnu sredinu	27
a) Park je naš: Banja Luka	28
b) Progon aktivista protiv brana: Fojnica	29
c) Maltretiranje aktivista za čist vazduh: Zenica	31
7. Mehanizam usklađenosti Arhuske konvencije i BiH	33
8. Zaključci i preporuke	34
Prilozi	36

1) Rezime nalaza

- **Znatne razlike između prava u knjigama i prava u stvarnosti;**
- **nedovoljno objavljivanje informacija o životnoj sredini od strane vlasti;**
- **vlasti često ne daju informacije ni po zahtjevu;**
- **neusaglašenost sa PRTR protokolom uprkos znatnom vanjskom finansiranju;**
- **često zaobilaženje EIA procedura;**
- **slabo učešće građana u procesu donošenja odluka;**
- **javne rasprave su često formalne bez pravog uticaja;**
- **povećana proaktivna uloga sudova, ali samo u nekoliko slučajeva;**
- **nedostatak specijalizovanih pravnika, kao i nedostatak prava životne sredine u nastavnom planu;**
- **sudske takse doprinose barijeri u pristupu pravdi;**
- **slučajevi arbitražnog gonjenja aktivista za zaštitu životne sredine.**

2) Uvod

Godine 2016. obilježena je 15. godišnjica od stupanja na snagu Konvencije o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupa pravdi u pitanjima životne sredine. Bosna i Hercegovina (BiH) je pristupila Konvenciji 1. oktobra 2008. godine, deset godina nakon što je tekst završen i bio otvoren za potpise u danskom gradu Arhusu.¹ Na teritoriji 47 članica (evropske, kavkaske i centralno-azijske države), Arhuska konvencija predstavlja jedan od najsnažnijih alata u rukama građanskog društva u borbi za razumne politike životne sredine, transparentnost i uključenost nevladinog sektora u donošenje odluka o životnoj sredini, te za uspjeh demokratije životne sredine.

Da bi se osiguralo da odredbe Konvencije ne ostanu samo riječi na papiru- nakon svega, nadzor javnosti

i direktno uključnje u pitanja životne sredine mogu predstavljati neprijatne situacije za vlast- Arhuska konvencija je uspostavila proceduru izvještavanja na svake tri godine. U ovom periodu, svaka članica je obavezna da napravi detaljan izvještaj o sprovođenju Konvencije, koji se naknadno procjenjuje na sastanku članica.²

Do danas, Bosna i Hercegovina je prošla kroz dva ciklusa, podnoseći nacionalne izvještaje implementacije 2011. i 2014. godine. U oba slučaja, proces izrade nacrtu je predvodila lokalna OSCE misija i nacrtu izvještaja su sačinili vanjski konsultanti, što oslikava nedostatak kapaciteta i sposobnosti BiH vlasti. NVO koje se bave životnom sredinom su pozvane da aktivno učestvuju u procesu, prisustvuju sastancima i daju prijedloge. Uprkos djelimičnim primjedbama na krajnji tekst, predstavnici civilnog društva su istakli generalno za-

¹ 2161 UNTS 447; 38 ILM 517 (1999). Puni tekst konvencije, <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

² Vidi Smjernice za zahtjeve izvještavanja, ECE/MP.PP/WG.1/2007/L.4, 20. februar 2007, https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2007/pp/ece_mp_pp_wg_1_2007_L_4_e.pdf. Više o mehanizmima saglasnosti se može naći u poglavlju 7.

dovoljstvo procesom. Nažalost, ovo se ne može reći za izvještavanje za period 2014- 2016.

Dok je uobičajena praksa za nevladine organizacije da prave nacрте za izvještaje iz sjene i alternativne izvještaje, dopunjavajući nedostatke zvaničnih nacionalnih izvještaja, situacija je ipak drugačija. Dok se završavao treći ciklus izvještaja pred kraj 2016. godine je postalo jasno da ovaj put neće biti izrađen nacionalni izvještaj uopšte. Dva su uzroka. S jedne strane, činjenica je da OSCE nije inicirao i nadzirao proces ovaj put, niti je osigurao neophodno finansiranje (vjеровatno očekujući da nakon šest godina vanjskog vođstva i nadzora, država se može snaći oko ovog izvještaja i sama). S druge strane, osoba, koja je u prošlosti bila nacionalna fokalna tačka BiH za Konvenciju, je penzionisana i vlasti nisu bile u stanju da zaduže novu. Institucionalno, nacionalna fokalna tačka ostaje Federalno ministarstvo okoliša i turizma, ali do sredine 2017. godine ono nije uspjelo da odredi zvaničnog kandidata³. Kao rezultat ove situacije bez presedana, ne postoji osoba zadužena i sposobna da izradi nacrt izvještaja. Ovo dovoljno govori o ozbiljnoj situaciji ne samo za demokratiju životne sredine, nego i o kapacitetima, efikasnosti i operabilnosti javne administracije Bosne i Hercegovine.

³ Vidi listu nacionalnih fokalnih tačaka, <https://www.unece.org/env/pp/nfp.html>.

Suočeni sa stvarnošću, i svjesni ozbiljnosti pravilnog izvještavanja o sprovođenju Arhuske konvencije u BiH, NVO za životnu sredinu su odlučile da preuzmu inicijativu. Sljedeći izvještaj je rezultat rada Arnike, češke NVO za životnu sredinu, i Centra za životnu sredinu (CZZS), iz Banjaluke, u saradnji sa Aarhus centrom Sarajevo, Eko-forumom Zenica i stručnjacima i pravnicima iz Bosne i Hercegovine. Oni dijele viđenje uspjeha i nedostataka sprovođenja Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini. Veći dio izvještaja je baziran na ocjeni konkretnih studija slučajeва, kako bi se podsjetili na suštinski bitne i najspornije probleme sa kojim se BiH suočila, i ocjeni funkcionalnosti posebnih odredbi Konvencije u praksi.

Rezultati zajedničkog rada su temeljno diskutovani sa nevladinim organizacijama širom Bosne i Hercegovine, i njihove primjedbe su uključene u krajnji tekst. Javne vlasti su takođe pozvane da daju komentare na nacrt izvještaja u pisanoj formi, ali i lično na radionicama organizovanim u Sarajevu i Banjaluci u junu 2017. godine, ali nažalost, pokazale su minimalan interes za učešće svojih predstavnika.

Administrativna mapa BiH

3) Administrativna struktura i sistem upravljanja BiH

Više od dvadeset godina nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma⁴, koji je označio kraj rata u Bosni i Hercegovini, asimetrična, višesložna administrativna struktura i sistem upravljanja koji je uspostavljen, ostaje bez promjena. Što je s jedne strane oslikavalo iskrene napore međunarodne zajednice u saradnji

sa predstavnicima tri konstitutivna naroda (Bošnjaci, Hrvati, Srbi) da nađu pravedno i prihvatljivo poslijeratno rješenje, bazirano na prenosu moći i detaljnom sistemu provjera i rješenja, s druge strane predstavlja veliki izazov za praktično, svakodnevno funkcionisanje javnih institucija.

Veliki i dugotrajni naponi su potrebni za usvajanje dijela neophodne legisla-tive ili promjenu politike, i često ovakve situacije dovode do zastoja. Od građana se ne može očekivati da usvoje radno razumijevanje sistema koji nastavlja da zbunjuje strane eksperte. Osim što je glomazan, administrativni sistem BiH je takođe vrlo skup za održavanje.

⁴ Opšti okvir mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini, potpisan u Parizu 14. decembra 1995, <https://www.osce.org/bih/126173>.

Foto © Haris Čalkić

Teško naslijeđe

Bosna i Hercegovina je zemlja bogata raznim prirodnim resursima. U socijalističkoj Jugoslaviji, BiH je postala temelj teške industrije, rudnika sa ogromnim količinama uglja, koji se sagorijevao u termoelektranama, proizvodnje čelika i drugih metala⁵, ali je i nosila teret uništenja životne sredine koje takva industrija nosi. Do raspada Jugoslavije, uopšte nije bilo truda da se zastarjele, prljave industrijske tehnologije modernizuju. Ovo nepoželjno naslijeđe je dodatno pogoršano građanskim ratom, što je ostavilo u BiH ogromne količine opasnih eksploziva, ali je zemlja postala i deponija za veliki dio evropskog otpada. Procijenjeno je da bi remedijacija uticaja rata na životnu sredinu koštala najmanje 50 milijardi \$.⁶

⁵ 70 % proizvodnje gvožđa, aluminijuma, olova i cinka u Jugoslaviji, kao i 50 % energije je bilo na teritoriji BiH. Pejičić, Zoran T. "Ekološke politike u Bosni i Hercegovini: Limitirajući faktor tranzicionog i podijeljenog društva." SVAROG, no. 9 (2014), 125.

⁶ Ibid., 129.

U zemlji od 3.5 miliona ljudi, koja teži za članstvom u EU i muči se sa mnogim bitnim problemima, kao što je nezaposlenost mladih koja prelazi 65%⁷ ili ekstremno zagađenje vazduha⁸,

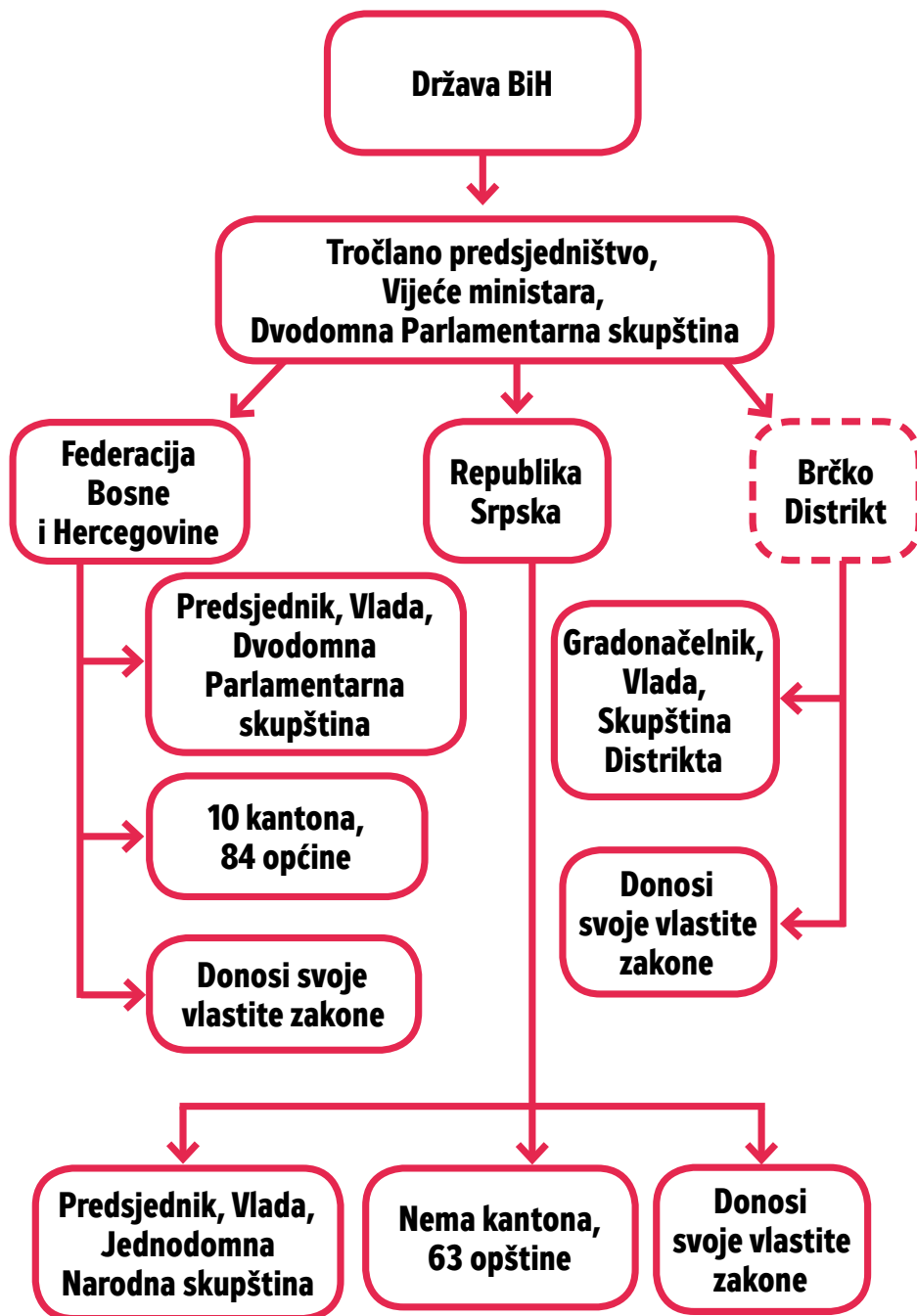
⁷ Nezaposlenost mladih ukupna (modelovana ILO procjenama), <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=BA>.

⁸ Ekstremno zagađenje vazduha. Arnika, 8. decembar 2014, <http://english.arnika.org/bosnia-and-herzegovina/hot-spots/extreme-air-pollution>.

ovaj sistem upravljanja čini bilo kakav napredak teškim za postići.

Po pitanju upravljanja životnom sredinom, mora se naglasiti da nadležnosti ne leže na državnom nivou i da ne postoji centralno ministarstvo životne sredine. Kao rezultat, oba entiteta – Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS), uz Brčko distrikt (BD) - su odgovorni

Administrativna struktura BiH

Izvor: Havránková, Šárka (ed.), *Pristup informacijama i učešće javnosti u procesu donošenja odluka o životnoj sredini i administrativnim procesima u BiH*. Arnika –Centar za životnu sredinu, Prag/Banja Luka, 2016.

za usvajanje i sprovođenje legislative iz oblasti životne sredine. Praktična posljedica je da relevantna međunarodna konvencija, koja uključuje i obavezuje cijelu državu, može se drugačije transponovati u svakom entitetu. U odnosu na Arhusku konvenciju, to znači da nema prirodne fokalne tačke. Federalno ministarstvo okoliša i turizma, koje služi kao institucionalna fokalna tačka, nema formalne nadležnosti nad RS i BD.

Na teritoriji Bosne i Hercegovine, trenutno djeluju četiri takozvana Arhus centra, i to u Sarajevu⁹, Tuzli¹⁰, Zenici¹¹

i Banjaluci¹². Tri centra su postavljena u okviru postojećih organizacija za zaštitu životne sredine, dok je onaj u Sarajevu osnovan zahvaljujući podršci i početnom finansiranju OSCE-a. Njihov zadatak je pružiti podršku praktičnoj implementaciji Konvencije, uključujući pomoć javnosti da koristi svoja prava tj. učestvuje u donošenju zakona, učestvuje u donošenju odluka o životnoj sredini i promocija pristupa pravdi podnoseći slučajeve sudovima.¹³

⁹ Aarhus Centar Sarajevo, <http://aarhus.ba/sarajevo>.

¹⁰ Centar za ekologiju i energiju, <http://ekologija.ba>.

¹¹ Udruženje Eko-forum Zenica, <http://ekoforumzenica.ba/aarhus/eindex.php>.

¹² Centar za životnu sredinu, <http://czzs.org>.

¹³ Vidi uvod o Aarhus centrima, <https://www.unece.org/env/pp/acintro.html>.

Pregled zakona o životnoj sredini

FBiH	Prostorno planiranje	Zakoni: Zakon o prostornom planiranju i upotrebi zemljišta FBiH Sekundarna legislativa: Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu dokumenata prostornog uređenja
	EIA	Zakon o zaštiti okoliša FBiH
	Izdavanje okolišne dozvole	Zakoni: Zakon o zaštiti okoliša FBiH Sekundarna legislativa: Pravilniko pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu
	Građenje	Zakon o graditeljstvu FBiH
	Zaštita okoliša	Zakon o vodama Zakon o upravljanju otpadom Zakon o zaštiti vazduha zraka Zakon o zaštiti prirode Zakon o fondu za zaštitu okoliša

RS	Prostorno planiranje	Zakoni: Zakon o prostornom planiranju i građenju RS Sekundarna legislativa: Pravilnik o načinu izrade, sadržaju i formiranjudokumenata prostornog uređenja
	EIA	Zakon o zaštiti životne sredine RS Pravilnik o projektima za koje se sprovodi procjena uticaja na životnu sredinu i kriterijumima za odlučivanje o potrebisprovođenja i obimu procjene uticaja na životnu sredinu
	Izdavanje ekoloških dozvola	Zakon o zaštiti životne sredine RS
	Građenje	Zakon o prostornom planiranju i građenju RS
	Zaštita životne sredine	Zakon o vodama Zakon o upravljanju otpadom Zakon o zaštiti vazduha Zakon o zaštiti prirode Zakon o fondu za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost

Brčko distrikt	Prostorno planiranje	Zakon o prostornom planiranju i građenju
	EIA	
	Izdavanje ekoloških dozvola	Zakon o zaštiti životne sredine BD
	Građenje	Zakon o prostornom planiranju i građenju
	Zaštita životne sredine	Zakon o upravljanju otpadom Zakon o zaštiti vazduha Zakon o zaštiti prirode Zakon o vodama

Izvor: *Pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i administrativnim procesima u BiH.*

4) Pravni okvir

Kao što je navedeno, u BiH su pitanja životne sredine isključena iz donošenja odluka na državnom nivou. Ovo potiče iz BiH Ustava, iz 1995. godine, koji navodi nadležnosti centralnih institucija.¹⁴ U skladu sa tim, sav zakonski okvir koji se tiče upravljanja životnom sredinom, njenom zaštitom, učešćem javnosti u pitanjima životne sredine itd. je usvojen na nivou entiteta i Brčko distrikta. Ipak, određeni opšti, relevantni zakoni postoje. Oni uključuju prije svega Zakon o administrativnim postupcima¹⁵ i Zakon o administrativnim sporovima¹⁶. Takođe, postoji Zakon o slobodi informacija¹⁷ koji u nedostatku posebnog zakona o informacijama o životnoj

sredini, implementira prvi stub Arhuske Konvencije. Sljedeća tabela ukratko navodi relevantne zakone koji su trenutno na snazi u entitetima.

Generalno se može reći da je pravni okvir Bosne i Hercegovine u skladu sa odredbama Arhuske konvencije, te da dopušta razumno upravljanje životnom sredinom. Međutim, što je često slučaj sa BiH, slab institucionalni okvir, nesposobnost državnih zvaničnika i nedostatak političke volje, zajedno sa nepotizmom i visokim nivoom korupcije¹⁸ ometa pravo sprovođenje domaćih zakona i implementaciju Konvencije. Nakon svega, ništa ne pokazuje neuspjeh države da ispuni dužnosti kao nesposobnost/nedostatak želje BiH da izradi nacrt i preda nacionalni izvještaj, te da imenuje nacionalnu fokalnu tačku.

¹⁴ Prilog IV. Dejtonskom sporazumu, Ustav BiH, član. III. (1). <http://hrlibrary.umn.edu/icty/dayton/daytonannex4.html>.

¹⁵ Službeni Glasnik BiH, Br. 29/02.

¹⁶ Službeni Glasnik BiH, Br. 19/02.

¹⁷ Službeni Glasnik BiH, Br. 28/00.

¹⁸ U Transparency International 2016 Indeksu percepcije korupcije, BiH je rangirana na 88. mjesto. Vidi https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016#table.

Procenat odgovora na upitnik

VRSTA INSTITUCIJA	POSLANI UPITNICI	PRIMLJENI ODGOVORI	PROCENAT ODGOVORA
DRŽAVNA MINISTARSTVA I CENTRALNE INSTITUCIJE	7	5	71 %
MINISTARSTVA I CENTRALNE INSTITUCIJE U FBiH	10	6	60 %
KANTONALNA MINISTARSTVA U FBiH	18	4	22 %
KANTONALNI SUDOVI U FBiH	10	9	90 %
OPŠTINE U FBiH	5	2	40 %
MINISTARSTVA I CENTRALNE INSTITUCIJE U RS	7	2	29 %
SUDOVI U RS	4	3	75 %
OPŠTINE U RS	5	2	40 %
INSTITUCIJE U BRČKO DISTRIKTU	1	1	100 %
SVEGA	67	34	51 %

Izvor: Arnika/Centar za životnu sredinu /Aarhus Centar Sarajevo, 2017. NVO su isključene iz ove tabele.

5) Implementacija tri stuba

Da bi se dobio sveobuhvatan uvid u napretke u vezi sa Arhuskom konvencijom između 2014. i 2016. godine u BiH, autori ovog izvještaja su preduzeli i kvalitativni i kvantitativni pristup.

Kvalitativni dio se u praksi sastojao od detaljnih konsultacija sa partnerskim NVO u Bosni i Hercegovini, što je vodilo analizi pravnog okvira, njegovog razvoja i posebno praktičnom iskustvu sa njegovim sprovođenjem, kao i identifikaciju posebnih slučajeva, koji su sa jedne strane od velikog značaja za upravljanje životnom sredinom u državi, dok sa druge strane govore o sprovođenju svakog od stubova Konvencije: 1) pristup informacijama o životnoj sredini, 2) učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini,

3) pristup pravdi po pitanju životne sredine.

Kvantitativna analiza je bazirana na upitniku koji je načinjen posebno za NVO, sudove, opštine, i druge institucije zasebno.¹⁹ Struktura upitnika logično prati tri stuba Konvencije. Upitnik je poslan i elektronski i poštom velikom broju aktera sa rokom od nekoliko sedmica. Većina onih koji nisu odgovorili su kontaktirani ponovo.

Procjenjujući procenat odgovora javnih institucija, postaje jasno da su sudovi najvrijedniji u odgovorima, a centralne institucije u Republici Srpskoj zajedno sa kantonalnim ministarstvima u Federaciji pokazuju vrlo nizak nivo saradnje. Nedostatak odgovora od najvažnijih institucionalnih aktera (npr. Okružni sud u Banjaluci, minis-

¹⁹ Puni tekst upitnika može se naći u prilogu 1.

tarstva poljoprivrede i ekologije Republike Srpske), zajedno sa često nepotpunim ili haotičnim odgovorima (npr. popunjavanje sa jednostavnim DA/NE umjesto sa traženim brojem slučajeva) potkopava mogućnost interpretacije rezultata. Međutim, upitnici su se dobro pokazali kao instrument za opšte razumijevanje situacije, što je vidljivo iz sljedeće procjene svakog stuba Konvencije.

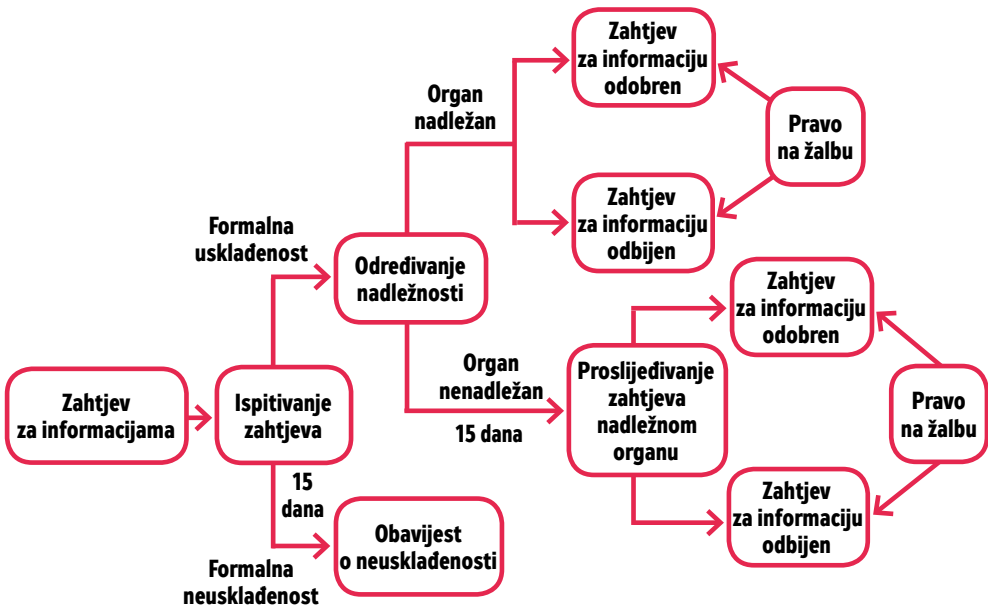
Što se tiče NVO, upitnici su podijeljeni mnogim udruženjima građana, kao i lokalnim aktivistima. Ukupno je primljeno trinaest odgovora, od kojih je jedanaest bilo iz Federacije (samo dva aktera su zauzeli preko 95% prijavljenih aktivnosti), jedan iz Brčko distrikta i samo jedan iz Republike Srpske. Tri Aarhus centra u Bosni i Hercegovini, koje je osnovao OSCE, zajedno sa Aarhus centrom Zenica (osnovan od strane Eko-foruma Zenica, uz podršku Arnike i Programa promocije tranzicije Republike Češke) su i dalje najaktivniji od organizacija civilnog društva u vezi sa nadzorom Arhuske konvencije u BiH. Treba se napomenuti da većina NVO koje se bave životnom sredinom djeluju na lokalnom, regionalnom ili najviše na entitetskom nivou. Samo nekoliko njih su u potpunosti profesionalne, sa adekvatnim osobljem i imaju dovoljno finansiranja da osiguraju održivost svojih aktivnosti. Ono što očigledno nedostaje je državna mreža NVO koje se bave životnom sredinom.

a) **Pristup informacijama o životnoj sredini**

Pristup informacijama o životnoj sredini u BiH je regulisan opštim Zakonom o slobodi pristupa informacijama na državnom nivou, kao i odgovarajućim entitetskim zakonima. Na papiru, oni su u saglasnosti sa odredbama Arhuske konvencije. Međutim, više od petnaest godina postojanja ovog zakona, njegovo sprovođenje koče mnoge značajne i praktične prepreke. Prije svega, javne institucije se generalno slabo trude da objave relevantne informacije proaktivno radi lakše dostupnosti javnosti. Na primjer, Ustavni sud BiH ostaje jedina sudska institucija do danas koja vodi online bazu presuda. Drugo, odgovori na pojedinačne zahtjeve za informacije ostaju nezadovoljavajući. Dok ispitane javne vlasti gotovo bez izuzetka tvrde da daju sve informacije koje se traže, podaci od NVO koje se bave životnom sredinom su u suprotnosti ovakvim tvrdnjama. U stvari, aktori civilnog društva su izvijestili da su podnijeli 462 zahtjeva za informacije u periodu 2014-2016. godine. Od ovoga, na 254 (55%) je odgovoreno u potpunosti, 84 (18%) djelimično, 95 (21%) slučajeva relevantne institucije nisu dale nikakav odgovor (tzv. "šutnja administracije") i 29puta (6%) zahtjevi su bili odbijeni.

Prema NVO izvorima, najčešća kršenja slobode pristupa informacijama uključuju nepoštovanje proceduralnih rokova, odsustvo obaveznog navođenja mogućnosti korištenja prava na žalbu u pisanim odlukama, neosnovani izuzeci na pravo na pristup informacijama, kao i odbijanje zahtjeva zbog navodnog odsustva nadležnosti. Razlozi za ovakve prepreke mogu biti nedostatak volje da se poštuju obavezujuće, pravne odredbe, kao i nedostatak pravnog znanja

Procedura pristupa informacijama

Izvor: *Pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i administrativnim procesima u BiH.*

zvaničnika javne uprave. Pojedinci, kao i organizacije, koji traže informacije su isuviše često primorani da traže prava na višim administrativnim ili sudskim instancama, da ulože mnogo energije u ove pokušaje, kao i da predvide značajna kašnjenja.²⁰

Dodatno obavezama koje proističu direktno iz Arhuske konvencije, BiH je takođe potpisnica²¹ i Kijevskog protokola o registrima oslobađanja i transfera zagađenja (PRTR), koji je stupio

²⁰ Pitanje pristupa informacijama u procesu donošenja odluka o životnoj sredini u BiH je detaljno analizirano u nedavno objavljenoj studiji: Havránková, Šárka (ed.), *Pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i administrativnim procesima u BiH*. Arnika – Centar za životnu sredinu, Prag/Banja Luka, 2016.

²¹ Iako je dokument potpisan 2003. godine, 2017. godine BiH još nije ratifikovala dokument

na snagu 2009. godine. Cilj je podstaći pristup javnosti informacijama kroz osnivanje sveobuhvatnih, integrisanih, državnih registara, koji mogu olakšati učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i doprinijeti prevenciji i smanjenju zagađenja. Prema odredbama protokola, odgovorne vlasti (u slučaju BiH Federalno ministarstvo okoliša i turizma) mora prikupiti podatke od vlasnika stacionarnih industrijskih i poljoprivrednih izvora zagađenja i objaviti ih na godišnjoj bazi.

Međutim, iako je 2009. godine EU finansirala sa 1 200 000 EUR projekat implementacije EU PRTR direktive u BiH²², sprovođenje je daleko od zado-

²² Projekt N. 2009/228-439, Referenca EuropeAid/126648/C/SER/BA. Tender broj: EC/BiH/08/013 – „Podrška

voljavajućeg. Nabavljeni su novi server i softver koji su kratko vrijeme bili online i u eksperimentalnoj upotrebi, nakon čega se odustalo od korištenja i unapređenja ovog sistema. Istovremeno, Federalno ministarstvo okoliša i turizma je samostalno i o svome trošku nabavilo software i uspostavilo PRTR ali samo jednom zaposleniku Federalnog ministarstva okoliša i turizma je povjerena šifra da pristupi podacima. Umjesto objavljivanja podataka iz reg-

implementaciji IPPC direktive“.

istra, tako da budu dostupni javnosti, pristup je ograničen na pojedinačne zahtjeve koji se podnose ministarstvu. Zahtjevima se najčešće odgovara nakon dužeg vremena, i aplikanti često dobiju informaciju prekasno da bi je iskoristili u procesu donošenja odluka. Štaviše, sistem pokriva samo FBiH, dok su RS i BD u fazi razvoja sopstvenih, samostalnih šema. Zabrinjavajuće je da nije primijećen napredak kroz period izvještavanja.

Slučaj nafte

Godine 2015. banjalučki Centar za životnu sredinu (CZZS) podnio je zahtjev Ministarstvu industrije, energetike i rudarstva RS, u vezi sa dozvolom i sporazumom za istraživanje i eksploataciju ugljovodonika (sirova nafta i prirodni gas) na teritoriji RS. Prema odredbama Zakona o pristupu informacijama, tražili su na uvid pomenuti sporazum. U odgovoru, Ministarstvo je pozvalo aplikanta da prouči dokumentaciju u njihovim prostorijama, ali su u isto vrijeme zabranili da se dokumenti fotokopiraju.

CZZS nije bio zadovoljan ovakvom restriktivnom odlukom i započeo je administrativni spor. Navedena je odredba zakona koja kaže: *“Ukoliko je pristup informacijama omogućen u potpunosti ili djelimično, nadležni organ će obavijestiti aplikanta u pisanom obliku. U pismu će a) informisati aplikanta o mogućnosti ličnog pristupa informacijama u prostorijama nadležnog organa, i b) informisati aplikanta o mogućnosti fotokopiranja, procijenjenom trošku i da li će fotokopiranje biti omogućeno samo nakon uplate.”*

U svojoj žalbi, CZZS je tvrdio da navedena odredba reguliše pitanje odobrenja precizno i potpuno, i naglašava prisustvo riječi “i” između dva dijela. To znači da nadležni organ mora informisati aplikanta kako mogu posjetiti njihove prostorije lično, i osigurati da fotokopiraju tražene dokumente, ili koriste druge moderne tehnologije. Nadležno Ministarstvo je samo dozvolilo “proučavanje” dokumenata bez mogućnosti fotokopiranja, te je CZZS mišljenja da je takva odluka bespravna.

Po dobijenoj presudi, Ministarstvo je povuklo prvobitnu odluku i izdalo novu, kojom je omogućen puni pristup informacijama, kao i fotokopiranje relevantnih dokumenata.

Zaključak: Ovaj slučaj (zajedno sa mnogim drugim u kojim su tražene informacije bile dostupne tek nakon što se aplikant žalio višoj instanci), upućuje na činjenicu da nadležni organi nisu još uvijek razvili dobru praksu u objavljivanju informacija. Određene odredbe zakona se još uvijek interpretiraju arbitražno, što dovodi do loše prakse. Takvi slučajevi zahtijevaju da aplikant uloži određene finansijske resurse zbog troškova sudskih taksi. Ovo bi se lako izbjeglo kada bi se informacije obezbjeđivale u potpunosti u skladu sa zakonom.

b) Učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini

Učešće javnosti u pitanjima životne sredine se sastoji od dva ključna aspekta. S jedne strane, to je prilika široj javnosti da praktično i efikasno uzme učešće u administrativnim procedurama, koje vode ka konkretnim odlukama ili izdavanju dozvola. Ovaj aspekt se prvo odnosi na prostorno planiranje (i vezane procese), i praktično preko pisanih komentara i javnih rasprava.²³ S druge

strane, postoji aspekt (predstavnik) javnosti koji se konsultuju u relevantnim procesima legislativa i donošenja politika. U oba aspekta, regulativa je na nivou dotičnih entiteta. Dok je prvi aspekt detaljno objašnjen u narednoj tabeli, za drugi se može reći da situacija zavisi od nivoa upravljanja, i najčešće političke volje. Pravila procedura Parlamenta BiH ne zahtijevaju da se javnost konsultuje u bilo kojem slučaju, osim ukoliko se takva odluka ne donese specifično. Nasuprot tome, parlamenti oba entiteta trebaju u redovne procese uvrstiti i javne konsultacije, međutim, to se često zaobilazi proglašavanjem hitnih procedura.

²³ Za detaljan uvid, nedavno objavljenu studiju Šárke Havránková.

Pregled učešća javnosti u odlukama o životnoj sredini u BiH

Proces	Učešće javnosti
Prostorno planiranje	Otvoreno za učešće javnosti
Izdavanje urbanističke saglasnosti ili lokacijskih uslova	Nije otvoreno za učešće javnosti (čak ni kao umješač)
EIA	Otvoreno za učešće javnosti
Izdavanje ekološke dozvole	Otvoreno za učešće javnosti
Izdavanje građevinske dozvole	Javnost može učestvovati samo kao umješač
Izdavanje upotrebne dozvole	Nije otvoreno za učešće javnosti (čak ni kao umješač)

Izvor: *Pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i administrativnim procesima u BiH.*

U vezi sa učešćem javnosti u donošenju zakona, podaci iz upitnika za NVO su dali sljedeće rezultate: u periodu 2014-2016. godine samo su bila 2 slučaja relevantnih javnih konsultacija na državnom nivou, 18 slučajeva na entitetskom nivou, 4 slučaja na kantonalnom nivou i 6 slučajeva na opštinskom nivou. Od ovih 30 slučajeva, u 12 (40%) je prijavljeno da su primjedbe javnosti u većem stepenu usvojene.

E-Konsultacije

Primjer dobre prakse učešća javnosti u donošenju zakona na državnom nivou je vladin sajt eKonsultacije.gov.ba. Ova platforma sakuplja i objavljuje informacije o tekućim procesima legislativa, ali omogućava javnosti da podnese ideje i prijedloge. Nažalost, opseg ostaje ograničen na centralne institucije gdje se odlučuje o malom broju pitanja životne sredine.

Što se tiče EIA procedura, podaci iz upitnika su nedovoljni jer nadležna ministarstva iz RS nisu uopšte odgovorila, a Federalno ministarstvo okoliša i turizma je podnijelo nepotpun izvještaj u kojem nije bio uključen čak ni ukupni broj zahtjeva za EIA. Prema izvoru civilnog društva, moguće je da ministarstva nemaju dostupne ove neophodne podatke. Pošto su EIA procedure osnova donošenja odluka o životnoj sredini, ovo je krajnje žalosno.

Dodatno, aplikanti su prijavili slučajeve zaobilaženja EIA procedura. Ovo se posebno odnosi na gradnju hidroelektrana na rijekama BiH, vrlo sporan problem životne sredine u zadnje vrijeme. Prema zakonu, samo elektrane preko 5 MW instalisane snage zahtijevaju EIA. Da bi to izbjegli, investitori imaju cilj da sagrade veći broj manjih elektrana

čiji kumulativni kapacitet prekoračuje ograničenje, ali kao pojedinačno postrojenje ne podliježu EIA. Još gore, investitori nekada podnesu aplikaciju za elektrane ispod ograničenja instalisane snage i kada dobiju potrebne dozvole, apliciraju za povećanje instalisane snage. Često, vlasti daju pristanak bez nove EIA, oslanjajući se na prethodnu dokumentaciju.

Treba se napomenuti da je 2009. godine Bosna i Hercegovina pristupila Konvenciji o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (Espoo Konvencija). Takođe, 2003. godine je potpisan Protokol o strateškoj procjeni na životnu sredinu (SEA protokol), iako se ratifikacija još uvijek čeka, slično PRTR protokolu koji je pomenut ranije. Praksa pokazuje da pored čestog zanemarivanja EIA procedura i/ili ignorisanja primjedbi javnosti, SEA procedure ostaju slabe i rijetke, te većina SEA se vrše samo za dokumentaciju prostornog planiranja.

Analiza mehanizama slušanja javnosti na lokalnom nivou je poduzeta od strane Centra za životnu sredinu i pokazuje da su u većini slučajeva u saglasnosti sa minimalnim zahtjevima koje je postavila Arhuska Konvencija i domaća legislativa. Situacija je komplikovanija kada se radi o sprovođenju EU legislative, kao što je Direktiva o integrisanoj prevenciji i kontroli zagađenja (vidi tabelu ispod). Čak iako u većini slučajeva, lokalna administracija teži da informiše javnost kroz razne kanale (internet, novine, zvanične oglasne ploče itd.), praktična efikasnost tih pokušaja ostaje niska. Zvanične internet adrese lokalnih administrativnih organa uglavnom ne promovišu informacije o javnim raspravama na adekvatan i korisniku prihvatljiv način, nego je informacija sakrivena pod raznim podsekcijama.

Transponovanje i implemenacija EU IPPC Direktive²⁴ u BiH

Zahtjevi IPPC Direktive	Transponovanje i implementacija u BiH	Komentar
Integrirana prevencija i kontrola zagađenja proizilazi iz aktivnosti navedenih u Prilogu I	Nije transponovano	Proces izdavanja ekoloških dozvola nije uključen. Odvojene dozvole se izdaju za zagađenje vazduha, vode, tla i čak za aktivnosti koje nisu navedene u IPPC Direktivi.
Nove instalacije ne mogu biti puštene u rad bez integrirane dozvole.	Nije transponovano	Nove instalacije zahtijevaju dozvolu, ali ne integriranu, i zakon zahtijeva dozvolu čak i za instalacije koje ne obuhvata IPPC Direktiva.
Aplikacija sadržaja dozvole	Transponovano	
Postojanje instalacija mora biti u saglasnosti sa IPPC Direktivom	Nije transponovano	Postojeće instalacije, ukoliko postoje dozvole za njih, rade u saglasnosti sa zakonom i uslovima nisu u saglasnosti sa IPPC Direktivom.
Uslovi dozvole nisu određeni i instalacija radi kroz primjenu najbolje dostupne tehnike (BAT).	Transponovana, ali ne u potpunosti primijenjena u praksi.	Zakon sadrži definiciju najbolje dostupne tehnike kao osnovu za određivanje vrijednosti emisije i uslova za rad instalacije. Međutim, BAT je razvijen samo za industriju hrane.
Znatne promjene u radu zahtijevaju dozvolu.	Nije transponovano pravilno	Zakon tvrdi da znatne promjene u BAT-u zahtijevaju procjenu dozvole, ali ostaje nijem za obaveze operatora i nadležnog organa ukoliko se znatna promjena desi.

²⁴ Direktiva Vijeća 96/61/EC od 24. septembra 1996. u vezi sa integrisanom prevencijom i kontrolom zagađenja (IPPC). Kodirana verzija, prateći nekoliko amandmana, je izdana u formi 2008/1/EC Evropskog parlamenta 15. januara 2008. u vezi sa integrisanom prevencijom i kontrolom zagađenja, koja je kasnije promijenjena u Direktivu 2010/75/EU Evropskog Parlamenta i Vijeća od 24. novembra 2010. o industrijskim emisijama (integrirana prevencija i kontrola zagađenja), vidi <http://ec.europa.eu/environment/industry/stationary/ied/legislation.htm>.

Pristup informacijama i učešće javnosti	Nije u potpunosti transponovano	Zakon nejasno transponuje procedure za svrhe učešća javnosti koje je postavljeno u Prilogu V Direktive; nije uvijek jasno kako i gdje je dostupna informacija o posebnim fazama procedure izdavanja dozvola.
Pristup pravdi	Transponovano ograničeno	IPPC Direktiva zahtijeva da je bilo kome omogućeno da dovede u pitanje legalnost odluka, ukaza ili propusta u vezi sa učešćem javnosti koju određuje IPPC Direktiva; ipak, zakon ograničava ovo pravo samo na učesnike u procedurama.*
Razmjena informacija	Nije transponovano	Trenutno ne postoji obaveza da se šalju Komisiji granične vrijednosti po određenim kategorijama aktivnosti postavljenih u IPPC Direktivi (Prilog I), i BAT izveden iz njih postoji.

* Izbor riječi nije zadovoljavajući. Dok dozvoljava zainteresovanoj javnosti da pokrene pregled legalnosti odluka, akata ili propusta, takođe navodi i da javnost to može činiti samo ukoliko je učestvovala u procedurama u prvoj instanci, dajući pravo samo učesnicima procedura. U praksi, čak i entiteti koji ne učestvuju u procedurama podnose zahtijev za pregledom i njihovi zahtijevi su prihvaćeni, ali često ne u potpunosti i na vrijeme.

Izvor: Pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i administrativnim procesima u BiH.

Čak kad se svi formalni zahtijevi učešća javnosti ispune, prečesto se značajan aspekt učešća javnosti izostavi, što potkopava sveobuhvatni cilj učešća javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini, kao što je definisano Arhuskom konvencijom. Nadležni administrativni organi rijetko zaista uzimaju u obzir komentare i prijedloge od strane predstavnika javnosti, i umjesto toga formalno zadaju autorima

obaveznih studija i drugih relevantnih dokumenata da daju banalnu izjavu da li prihvataju ili ne stavove javnosti. Sve u svemu se čini da stvarni uticaj učešća javnosti ostaje vrlo ograničen. Činjenica je da javnost nema pristup izvještajima sa javnih rasprava, i da nije informisana kako se komentari i prijedlozi rješavaju, te povjerenje u javne organe ostaje vrlo nisko.

ArcelorMittal Zenica

Foto © Haris Čalkić

ArcelorMittal slučaj

ArcelorMittal Zenica (nekadašnja Željezara Zenica) je jedan od najvećih rudnika čelika u jugoistočnoj Evropi. Godine 2008. je obnovljena integrisana proizvodnja čelika, koja je zatvorena tokom rata u Bosni i Hercegovini. Analize kvaliteta vazduha, obavljene malo poslije na nekoliko lokacija u Zenici, su pokazale nivoe sumpor dioksida i drugih zagađujućih materija znatno višim nego što je dozvoljeno. Nije pretjerano tvrditi da su nivoi zagađenja u Zenici možda i najveći u Evropi. U 2008. godini koncentracije SO_2 su prešle $125 \mu\text{g}/\text{m}^3$ tokom 91 dan u godini, iako EU i lokalna regulativa dopušta da se ovaj nivo pređe maksimalno tri dana godišnje. U 2014, 2015. i 2016, nivoi toksičnog gasa su prešli EU sigurni nivo u 252, 177 i 156 dana godišnje.

Po kupovini ArcelorMittal je obećao da će do 2012. godine, njihova fabrika u Zenici sprovesti najbolje tehnike po životnu sredinu i čvrsto se držati EU standarda. Građani su aktivno učestvovali u procesu i podnijeli mnoštvo komentara na dokumente koji su objavljeni za konsultacije u 2009. godini. Iako je kompanija bila obavezna da dobije sve neophodne dozvole prije kraja 2008. godine, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, zatečeno brojem komentara i diskusijom, je produžilo rok do kraja 2011. godine. To je fabrici dalo još nekoliko godina proizvodnje bez ekološke dozvole; ispuštajući tone prašine i hemikalija iz svojih dimnjaka i postrojenja. Ekološka inspekcija nije mogla kazniti zagađivača, jer nije bilo postavljenih ograničenja. Kritični nivoi zagađenja su naveli građane da izađu na ulicu. Više od 10.000 ljudi se okupilo u centru Zenice i kretali su se do sjedišta ArcelorMittala u decembru 2012. godine. Njihov je zahtjev bio da kompanija poštuje iste standarde koji važe u drugim EU zemljama.

Propust ArcelorMittala da poštuje ekološke regulative, uz ekstremne nivoe zagađenja, naveli su NVO Eko-forum Zenica da poduzme pravne mjere. U septembru 2015. godine, Eko-forum je podnio krivičnu prijavu protiv ArcelorMittala i organa Federacije, zbog kontinuirano visokih nivoa zagađenja vazduha, vode i tla što je prva optužnica za ekološki zločin u Bosni i Hercegovini do danas. Do marta 2017, slučaj je još uvijek kod tužioca, koji objašnjava ovakvo odgađanje navodnim nedostatkom ekspertskih kapaciteta za pitanja životne sredine.

U decembru 2014, 5 od 9 ekoloških dozvola za proizvodnju čelika ArcelorMittalu u Zenici su istekle, ali vlast još nije reagovala. Federalno ministarstvo okoliša i turizma (FMOiT) nije započelo novu proceduru dobijanja dozvole; ekološka inspekcija nije odredila nikakve kazne. Do kraja 2015, sve ekološke dozvole su istekle, ali je fabrika nastavila da radi bez pravnog osnova.

Procedura obnove ekološke dozvole je od samog početka označena kao kontroverzna. Samo dva postrojenja ArcelorMittala (eksplozivna kiseonična peć-BOF i električna lučna peć-EAF) su prijavljene za obnovu ekološke dozvole u januaru 2015. Učešće javnosti je omogućeno u februaru 2015. tako što je kompanijin zahtjev za obnovu dozvole bio otvoren za zainteresovane u Ministarstvu. Međutim, vladin zvaničnik, koji je u to vrijeme bio i nacionalna fokalna tačka za Arhusku konvenciju, je odbio pristup dokumentaciji ekološkim aktivistima uz obrazloženje „da nisu najavili svoju posjetu Ministarstvu“ i „da će dokumentaciju iskoristiti za dalje pravne radnje protiv Ministarstva“. Kada su aktivisti konačno došli do dokumentacije, predali su dugu listu komentara. Međutim, nakon što je nacrt dozvole izdan krajem maja 2015, ispostavilo se da nijedan od komentara od strane stručnjaka i organizacija civilnog društva nije usvojen. Uskoro, ministar okoliša i turizma je podnio ostavku, ostavljajući relevantne dokumente nepotpisane.

Foto © Adelina Grafika

Protesti protiv industrijskog zagađenja u Zenici

Foto © Adnan Dzonlić

Nakon što je novi ministar preuzeo ministarstvo, dozvole za BOF i EAF su izdane u novembru 2015, zanemarujući komentare koje su prethodno dostavile organizacije civilnog društva. U decembru 2015. i Eko-forum Zenica i gradonačelnik Zenice su pokrenuli sudski postupak protiv ilegalne ekološke dozvole. Glavni nedostaci nove dozvole su bili vezani za visoke emisije PM10 100 mg/m³ ²⁵, dok je validni EU limit 20 mg, a BiH limit 50 mg. Štaviše, dozvola omogućava izbjegavanje mjerenja emisije benzena i drugih organskih zagađivača. Na kraju, kompletna procedura nije valjano izvedena, jer javna rasprava nije bila organizovana.

Poslije sastanka svih aktera (ArcelorMittal, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, ekološka inspekcija, kancelarija tužioca, organi Zenice), organizovanog od strane NVO Eko-forum Zenica u decembru 2015, kompanija je podnijela novi zahtjev, ovaj put za integrisanu ekološku dozvolu, koja pokriva svih 9 postrojenja. Ministarstvo je onda oformilo tim eksperata, pozivajući predstavnike opštine, lokalne zajednice i Eko-forum da uzmu učešće. Cilj je bio da se procijeni zahtjev i prateća dokumentacija, organizuju posjete postrojenju i daju mišljenja Ministarstvu. Eksperti su podnijeli komentare u maju 2016. godine. U odgovoru, ArcelorMittal je promijenio početni zahtjev, tim eksperata ga je ponovo procijenio i poslao mišljenje Ministarstvu u septembru 2016.

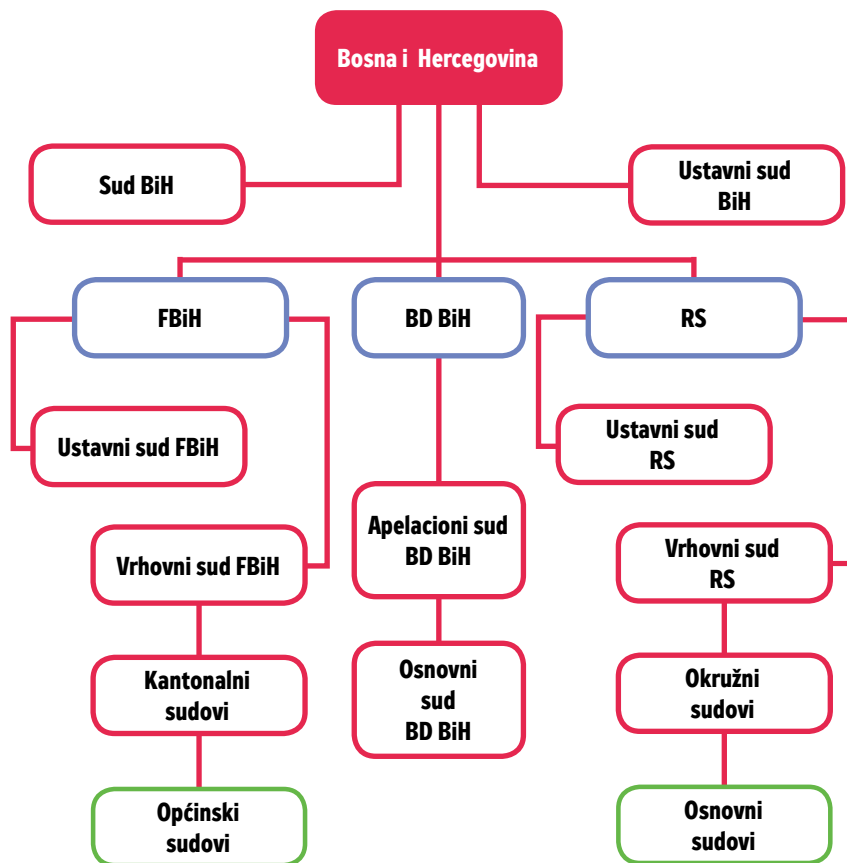
Nacrt dozvole je pripremljen u januaru 2017. Sadržavao je iste nedostatke kao i prethodni, dok je dodatno Ministarstvo ignorisalo zahtjev eksperata za Procjenom uticaja na životnu sredinu. "Integralna dozvola" je u stvari samo "kolektivna

²⁵ VidiRješenje: integralna okološna dozvola. FBIH Ministarstvo okoliša i turizma, 3. april 2017, str. 59-62, <https://www.scribd.com/document/349485125/Integralna-okolinska-dozvola-ArcelorMittal-Zenica>.

dozvola" za 9 odsjeka, koja ne pokriva uticaj na sve elemente životne sredine, što je tipična odlika integralne ekološke dozvole u EU: dozvole za upravljanje vodom i otpadom su opet izdane pojedinačno. Dalje, Ministarstvo je pokušalo ubijediti i gradonačelnika i Eko-forum da povuku tužbe protiv originalne dozvole. U proljeće 2017, proces ostaje otvoren.

ZAKLJUČAK: ArcelorMittal će zasigurno ostati jedna od najspornijih ekoloških tema narednih godina. Slučaj pokazuje kršenje Arhuske konvencije od strane vlasti, što u vezi sa odbijanjem dostavljanja traženih informacija, što onemogućavanja učešća javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini. Od interesa je za javnost (ne samo iz Zenice) da fabrika brzo prođe kroz modernizaciju i da poštuje strožija ograničenja zagađenja po EU standardima. Vlasti ne smiju dopustiti ArcelorMittalu da radi bez važećih dozvola kao što je bio slučaj u prošlosti, ugrožavajući zdravlje i živote hiljada ljudi.

Pravni sistem u BiH

Izvor: *Demokratija životne sredine: Hromost. Arnika, Eko-forum Zenica. Prag/Zenica 2015.*

C) Pristup pravdi

Pristup pravdi se pokazuje od najveće važnosti kada se radi o sprovođenju Arhuske konvencije. Služi ublažavanju mana i nedostataka odluka administrativnih organa. U BiH, administrativni sporovi mogu biti incirani ukoliko administrativna žalba nije bila uspješna ili dostupna, i ako je pravna akcija poduzeta u roku od 30 dana od izdavanja finalne administrativne odluke. U širem smislu, pristup pravdi može

biti zaokružen građanskim i krivičnim sudskim sporovima u vezi sa pitanjima životne sredine.

Presude domaćih sudova u BiH u slučaju administrativnih sporova generalno imaju korektivni karakter. Praksa sudova u vezi sa životnom sredinom pokazuje da su presude skoro uvijek bazirane na proceduralnim greškama, ukoliko postoje, i slučaj se vraća nadležnom organu sa uputstvima kako da se administrativna odluka preinači. Mimo toga, postoje još uvijek rijetke sudske instance uključene u suštinu

slučaja, koje presuđuju tako što u potpunosti mijenjaju originalnu administrativnu odluku. Ovakva presuda je izdana od strane Okružnog suda u Banjaluci u februaru 2015. (vidi ispod), kao i Kantonalnog suda u Sarajevu u martu 2017²⁶.

Generalno, uticaj sudskog sistema na sprovođenje Arhuske konvencije u BiH je pozitivan, značajno ispravlja greške i nedostatak djelovanja nadležnih administrativnih tijela. Kancelarija ombudsmana takođe igra značajnu ulogu u smislu podnošenja preporuka javnoj administraciji. Iako one nisu pravno obavezujuće, praksa je pokazala da pritisak ombudsmana može uticati na javnu administraciju da radi u skladu sa zakonom.

Šta je očigledno iz primljenog upitnika, je nizak ukupan broj sudskih slučajeva u vezi sa životnom sredinom. Više razloga postoji. Prvo, strukturalne barijere u pristupu sudu (50 EUR obavezno plaćanje za pravnu radnju da se uopšte primi; rizik kompenzacije za pravnog zastupnika suprotstavljene

strane u slučaju gubitka; nemogućnost za NVO da dobiju besplatnog pravnog zastupnika itd.). Dodatno, ovo pokazuje i ograničene kapacitete NVO koje su uključene u pitanja životne sredine. I na kraju, ovo se može vidjeti kao rezultat nepovjerenja javnosti u institucije, kompleksnost administrativnih procedura i nedostatak besplatnog pravnog savjeta za građane.

Takođe, građansko društvo navodi nedostatak kompetentnih specijalizovanih advokata, što je rezultat činjenice da pravni fakulteti u BiH ne uključuju pravo životne sredine u nastavne sadržaje. Usljed ovoga, Centar za životnu sredinu je u saradnji sa Arnikom organizovao pilot edukativni program za mlade pravnike- "Ekološka pravna klinika"- sa ciljem da proširi njihovo znanje, kao i zanimanje za pravo životne sredine. Klinika je organizovana 2016. godine na Pravnom fakultetu u Banjaluci i učestvovala su 34 starija studenta, od kojih je njih pet kasnije imalo praksu u Centru za životnu sredinu, podržavajući rad lokalnih zajednica i koristeći pravne alate i studije slučajeva.

²⁶ U ovom slučaju, članovi lokalnog vijeća su čak sarađivali sa lokalnim ekološkim asocijacijama, vidi Presuda - dokaz da su vijećnici SDP-a bili u pravu! SDP Lukavac, mart 2015, <http://www.sdplukavac.ba/2017/03/presuda-dokaz-da-su-vijecnici-sdp-a-bili-u-pravu/>.

Hrčavka slučaj

Po pitanju borbe za zaštitu životne sredine u BiH, slučaj Hrčavke se može smatrati jedinstvenim usljed mnogo razloga. Najvažnije, još uvijek je sporno izdavanje dozvole za gradnju pet malih hidroelektrana (MHE) u Nacionalnom parku Sutjeska. Dodatno, ovaj slučaj je pokrenuo prvu građansku inicijativu sa ciljem da proglasi MHE u Sutjeski bez strateškog značaja za Republiku Srpsku. Na kraju, ovaj slučaj je pokazao da sudovi počinju da shvataju suštinu zaštite životne sredine. Prvi put, sud u BiH je istražio sadržaj Procjene uticaja na životnu sredinu (EIA), stvarajući presedan za buduće donošenje odluka.

Slučaj počinje 2013. godine kada je održana javna rasprava o nacrtu EIA za MHE na rijeci Hrčavki. Centar za životnu sredinu (CZZS) je iskoristio svoje pravo koje proizilazi iz drugog stuba Arhuske konvencije, podnio komentare i tako se pobrinuo da bude stranka u narednom postupku. Po kompletiranju javnih izvještaja i javne rasprave, nadležno Ministarstvo prostornog uređenja, građevinarstva

i ekologije Republike Srpske je naredilo da se nacrt EIA izmijeni u skladu sa komentarima javnosti, poslije čega bi se izdala EIA za MHE Hrčavka 1 (MH1), 2 (MH2) i 3 (MH3).

Koristeći svoje pravo iz trećeg stuba Arhuske konvencije, CZZS je podnio tužbu protiv odluke ministarstva. Naveo je da nedostaje važeći prostorni plan za lokaciju. Dodatno, tužba je naglasila da EIA ne sadrži neophodne analize i podcjenjuje broj životinjskih i biljnih vrsta koje bi bile pogođene gradnjom po originalnoj studiji. U 2014. bez javne rasprave, ministarstvo je izdalo odluku mijenjajući originalno odobrenje EIA, pristajući da se promijeni instalaciona snaga MHE. Kao odgovor, CZZS je kompletirao tužbu tvrdeći da promjena instalacione snage predstavlja dodatan uticaj na životnu sredinu i iz tog razloga zahtijeva novu EIA.

Sud je 2015. godine donio odluku. Odluka o odobrenju EIA je poništena, i sud je konstatovao nedostatak obaveznog prostornog plana za Nacionalni park Sutjeska, što se moralo uzeti u obzir u proceduri. Prema odluci suda, ministarstvo nije imalo pravni osnov za odobrenje EIA i bilo mu je naloženo da poduzmu mjere zaštite i razvoja za svaku od tri zone posebno. Da je odluka o EIA bila potvrđena, to bi stvorilo situaciju u kojoj novi prostorni plan bi morao da odgovara ranije odobrenim aktivnostima gradnje. Osim toga, sud je zasnovao odluku na činjenici da Zakon o nacionalnim parkovima tvrdi da u zonama broj jedan, mora se sprovesti stroga zaštita, omogućavajući spontani razvoj prirodnih procesa, očuvanje staništa, ekosistema, faune i flore, te ograničavajući uticaj ljudskog prisustva na minimum. Sud je naglasio da, prema EIA, gradnja brane bi imala značajan uticaj na stanište riba. Dalje navodi da očekivane promjene bi se odrazile na gubitak ili smanjenje određenih vrsta koje zahtijevaju slobodne tokove vode, kako bi migrirale u vrijeme razmnožavanja.

Prema nalazima suda, krajnja EIA je izostavila detaljnu analizu uticaja gradnje na životinjske vrste, što čini EIA manjkavom i vodi nepotpunim i netačno utvrđenim činjenicama. Štaviše, komentarišući EIA izmjene, sud tvrdi da je ministarstvo obavezno poduzeti nove procjene obima uticaja promjena instalacione snage na životnu sredinu. Prateći odluku suda, ministarstvo je prekinulo postupak na osnovu toga da bi EIA bila usvojena samo nakon usvajanja prostornog plana na teritoriji Nacionalnog parka Sutjeska.

Međutim, CZZS je podnio tužbu protiv ove odluke, tvrdeći da je ministarstvo obavezno da opozove EIA za MHE na rijeci Hrčavki, umjesto da samo prekine postupak. U isto vrijeme je ministarstvo započelo pregled procedura sudske odluke, tvrdeći da nedostatak usvajanja prostornog plana nije imao uticaj na EIA pošto je Zakon o nacionalnim parkovima Republike Srpske dozvolio gradnju elektrana ukoliko su u interesu RS, pa prema tome nije neophodno odrediti u kakvom režimu zaštite bi bila postrojenja. Štaviše, ministarstvo je tvrdilo da je sud neosnovano povezo EIA sa prostornim planom.

Trenutno, dva sudska postupka se vode. Prvi- saslušanje pred Okružnim sudom u Banjaluci- je protiv odluke ministarstva da prekine postupak do usvajanja prostornog plana. Drugi-pred Vrhovnim sudom RS- je protiv odluke Okružnog suda da se opozove EIA odluka. U svakom slučaju, slučaj Hrčavka je presedan da je sud pročitao i analizirao osnovu EIA odluke.

Paralelno sa sudskim postupkom, u 2015. CZZS je odlučio da ode korak dalje i osnuje građansku inicijativu tražeći da Narodna skupština RS proglasi gradnju MHE u Nacionalnom parku Sutjeska bez javnog interesa. Ovo je prva inicijativa ovog tipa u Bosni i Hercegovini. Inicijativa je sakupila 6000 potpisa koji su bili do-

voljni da pitanje bude stavljeno na dnevni red Skupštine. Međutim, samo dan prije, tačka je uklonjena sa dnevnog reda.

ZAKLJUČAK: Dajući dozvole za gradnju MHE u Nacionalnom parku Sutjeska je viđeno od strane ekoloških udruženja građana kao primjer sistemskog uništavanja zaštićene prirode, posebno uzimajući u obzir da je ovdje i prašuma Perućica. Kampanja pokušava da spriječi gradnju 5 MHE, te da naglasi značaj nacionalnog parka. Lokalni aktivisti sakupljeni u CZSS su se koristili raznim sredstvima da dokažu da gradnja nije u interesu Republike Srpske, kao i da ukažu neophodnost konsultovanja javnosti po pitanju životne sredine. Osnivanje građanske inicijative pokazuje napredak u izražavanju prava i interesa građana. U isto vrijeme, slučaj je dobio pozitivan sudski presedan u analizi suštine EIA. Sljedeći korak naprijed bi trebao biti usvajanje posebnog prostornog plana, a potom EIA procedura iznova.

6) Progon ekoloških aktivista

Član 3 (8) Arhuske konvencije tvrdi da *“svaka članica će osigurati da osobe koje provode svoja prava u skladu sa odredbama Konvencije, neće biti kažnjene, gonjene ili maltretirane na bilo koji način.”* Iskustvo pokazuje da ova odredba uopšte nije suvišna. Sasvim suprotno, treba joj se posvetiti više pažnje.

U praksi, pojedinci i organizacije civilnog društva uključeni u zaštitu životne sredine- posebno kada su u sukobu sa interesima političara, lokalnih biznismena ili velikih kompanija- se često doživljavaju kao neželjeni fak-

tor, čije aktivnosti potkopavaju težnju za “većim dobrom” (što je uglavnom nečiji profit). U najboljem slučaju, njihovi komentari se ignorišu i svi naponi se ulažu da se sklone iz relevantnih procesa. U drugim slučajevima, oni se javno proglašavaju kao “neprijatelji države”, prijeti im se ili se čak kriminalizuju. Situacija u BiH po ovom pitanju nije optimistična. Postoje mnogi prijavljeni slučajevi da se aktivisti susreću sa prijetnjama i ucjenama. Međutim, većina ovih ljudi nerado javno govori o ovome, iz straha za ličnu sigurnost. Sljedeći slučajevi daju sliku, ako ne i detaljan uvid u probleme aktivista životne sredine u BiH.

Kuća Željka Vulića nalazi se u blizini gradilišta

Foto © Majda Slámová

a) Park je naš: Banja Luka

Slučaj "Park je naš" je imao za posljedicu da se nekoliko aktivista arbitražno goni pred Osnovnim sudom u Banjaluci za saobraćajni prekršaj navodno počinjen tokom protestne šetnje u junu 2012. godine, radi odbrane javnog parka, a protiv namjeravane gradnje.

Aktivisti su insistirali da prekršaji nisu počinjeni, jednostavno jer su slijedili uputstva policajaca koji su ih pratili u autima, na motorima i pješice i davali saobraćajne instrukcije. Prema zakonima Bosne i Hercegovine, svako je obavezan da poštuje uputstva policajaca, čak i ukoliko to podrazumijeva kršenje opštih saobraćajnih propisa. Drugi problem je bio što niko od policajaca nije prišao aktivistima na licu mjesta, da ih obavijesti da krše zakon. Kazne

za kršenje javnog reda su podnesene 15 dana kasnije.

U januaru 2014. Osnovni sud u Banjaluci je proglasio nekoliko aktivista krivim za saobraćajne prekršaje i odredio im kazne i obavezu snošenja troškova procesa. Neki aktivisti su se izjasnili kao krivi na početku i bili osuđeni na blaže kazne. Trojica aktivista su uložili žalbu Okružnom sudu u Banjaluci. Prema žalbi aktivista, u junu 2014. godine, Okružni sud u Banjaluci je odbacio odluku Osnovnog suda usljed zakonskih ograničenja.

Pomenuti procesi nisu bili jedini u ovom slučaju. Drugi je u vezi sa Željkom Vulićem, vlasnikom kuće i zemljišta u blizini mjesta radova, koji je osjećao da su njegova porodica i vlasništvo u opasnosti. On je optužen da je sprječavao ovlaštena lica da obave svoje dužnosti i za nanošenje teških tjelesnih povreda. Kroz postupak, odbrana

Javne demonstracije protiv izgradnje

Foto © Boro Marić

je navela da relevantne policijske radnje nisu bile legalne, jer uslovi za gradnju, po Zakonu o upravnom postupku, nisu bili ispunjeni. Ipak, u oktobru 2016. godine Osnovni sud u Banjaluci je osudio Vulića na 3 mjeseca zatvora. Sudu je trebalo do aprila 2017. godine da dostavi odluku u pisanoj formi (tj. 2.5 godine od počinjenog djela, što je više od onoga što se smatra opravdanim). Trenutno, gospodin Vulić čeka odluku na žalbu od strane Okružnog suda u Banjaluci.

b) Gonjenje aktivista protiv brane: Fojnica

Slučaj MHE na rijeci Željeznici je jedini do sada zabilježen gdje su se aktivisti za životnu sredinu aktivno i direktno suprotstavili gradnji malih hidroelektrana. Slučaj ima početke 2012. godine, kada su aktivisti spriječili investitora – kompaniju Peeb, Ltd. Travnik- da započne radove na izgradnji MHE. Mještani su bukvalno kampovali pored rijeke 325 dana, uključujući i Božić. Kao rezultat, kompanija je podnijela tužbu za ometanje posjeda, tražeći da aktivisti plate troškove postupka.

U vezi sa ovakvim optužbama, sud je naložio da se utvrde dvije stvari: da li je bilo bespravnog maltretiranja ili ometanja posjeda, i da li je tužitelj zaista vlasnik pomenutog zemljišta.

Rijeka Željeznica

Foto © Majda Slámová

Ključno pitanje je bilo da li je ometanje posjeda bilo neovlašteno. Kada se utvrdi ometanje posjeda, sud nalaže zaštitu u skladu sa posljednjim stanjem posjeda, i forma ometanja, ne uzimajući u obzir druge karakteristike vlasnika zemljišta.

Građani su poduzeli radnje na više lokacija u vidu blokiranja puta. Koristili su privatne automobile da stvore saobraćajne gužve u pravcu mjesta gradnje, onemogućavajući prolaz kamiona i buldožera. Kasnije su svojim tijelima blokirali ulazak vozila. U isto vrijeme, na drugom mjestu, druga grupa aktivista je blokirala prolazak službenih automobila postavljajući klupe na put i udarajući automobile rukama. Aktivisti su tvrdili da kompanija nema ovlaštenje da gradi MHE. Tokom sudskog procesa, građevinska dozvola je poništena, što je namjeravanu gradnju učinilo ilegalnom.

Obe prve instance i kasnije 2016. godine apelacioni sud su zaključili da su građanske akcije ometale posjed i kao rezultat naložili aktivistima da pokriju troškove postupka od 6 500 KM (oko 3 250 EUR). Ovaj jedinstven slučaj u BiH pokazuje da postoje aktivisti u zemlji, koji su spremni da idu do kraja i čak ugroze svoje blagostanje da bi zaštitili životnu sredinu. Ipak, njihove akcije nemaju zaštitu institucija, koje radije štite interese kompanija. Sa druge strane, direktne akcije donose uspjeh, investitori su odustali od svojih planova i rijeka je ostala slobodna od kontroverzne brane.

Protesti protiv izgradnje hidroelektrana

Foto © Ekološko-humanitarna udruga Gotuša

C) Maltretiranje aktivista za čist vazduh: Zenica

Samir Lemeš, profesor na Univerzitetu u Zenici, je aktivista i bivši predsjednik Eko-foruma Zenica, lokalne ekološke NVO. Godine 2015, njegove kolege profesori su ga tužili za klevetu zbog intervjua koji je dao za državni list *Oslobođenje*. U intervjuu, naveo je kontroverznu odbranu master teze 2013. godine na Univerzitetu u Zenici, sa imenima ljudi umiješanih u prevaru i urotu, a u vezi sa ekološkim problemima u Zenici.

Pomenuta master teza je napisana od strane tadašnjeg zamjenika ministra okoliša i turizma Federacije BiH, a glavni cilj istraživanja je bio da se utvrdi koliko radovi sa čelikom u Arce-

lorMittalu u Zenici doprinose koncentraciji SO_2 u vazduhu u Zenici, koristeći kompjutersku simulaciju. Tri profesora koja su ocjenjivala tezu su u isto vrijeme bili angažovani za izradu nacrtu ekoloških dozvola za ArcelorMittal. Sve u svemu, 2009. godine je zamjenik ministra ocijenio njihov plan aktivnosti za ekološku dozvolu, a četiri godine kasnije profesori su ocjenjivali njegovu tezu.

Kada je teza konačno otkrivena javnosti (dvije sedmice prije javne odbrane), ispostavilo se da je rezultat dokazao da radovi sa čelikom ArcelorMittala su uzrok svega 10-15% ukupne koncentracije SO_2 u vazduhu u Zenici. Poslije pažljivog čitanja, prof. Lemeš je shvatio da su pogrešni brojevi korišteni kao ulazni podaci za simulaciju; umjesto korištenja rezultata monitoringa emisije, vrijednosti navedene u ekološkoj dozvoli (plan aktivnosti)

su korišteni. U tužbi, tužitelji su naveli da podaci emisije nisu bili dostupni, uprkos činjenici da su ovi podaci javni kroz federalni PRTR. Stvarne emisije su mnogo više od planiranih i dozvoljenih, i rezultati simulacije značajno podcjenjuju obim zagađenja vazduha koji je posljedica rada ArcelorMittala Zenica.

Kada je prof. Lemeš upozorio kolege na ove nedostatke, podvlačeći vjerovatnu zloupotrebu rezultata od strane ArcelorMittala kao "naučni dokaz" da ne zagađuju previše, bio je ignorisan. Poslije uspješne odbrane teze, prof. Lemeš je podnio žalbu etičkom komitetu Univerziteta u Zenici. U žalbi je tražio od komiteta da odredi da li su odredbe etičkog koda prekršene usljed konflikta interesa, krivotvorenja i izmišljanja rezultata. Komitet nikada nije odlučio o žalbi, i neki njegovi članovi su zbog toga dali ostavke. ArcelorMittal je zloupotrijebio rezultate teze; u TV reportaži o zagađenju vazduha, emitovanoj nekoliko mjeseci kasnije, čelnik odsjeka za životnu sredinu ArcelorMittala je tvrdio da "doprinose samo 10 do 15% zagađenju vazduha" u Zenici.²⁷

Novinar lista *Oslobođenje* je intervjuisao Samira Lemeša u novembru 2013. godine, tražeći više informacija o ovom slučaju. Po objavljivanju njegovih odgovora, kolege su tužile prof. Lemeša tražeći 20 000 BAM (oko 10 000 EUR) kao kompenzaciju "zbog duševnog bola i lažnih optužbi za korupciju i poslovne veze sa ArcelorMittalom".

Slučaj pred Opštinskim sudom u Zenici je trajao skoro dvije godine, i sud je odlučio u decembru 2016. godine da nije bilo klevetanja, te da prof. Lemešu ne samo da nije bilo dozvoljeno da izloži slučaj u javnosti, nego kao predsjedniku ekološke NVO i članu akademske zajednice, to mu je bila dužnost. Sud je naveo odredbe Arhuske kon-

Profesor Samir Lemeš

Foto © Eko-forum

vencije (implementirane u FBiH Zakonu o zaštiti okoliša) u svojoj odluci.

Žalba je podnesena kantonalnom sudu, koji je u martu 2017. potvrdio presudu, ali u isto vrijeme naložio prof. Lemešu da plati sudske troškove. U maju 2017. godine, tužitelji su podnijeli žalbu na presudu pred Vrhovni sud FBiH, i slučaj još uvijek traje.

Slučaj Samira Lemeša je pokazao da svaki pokušaj da se javnosti otkriju prevare u vezi sa životnom sredinom i urotom u BiH mogu imati posljedice po osobu koja ih otkriva. U ovom slučaju, prof. Lemešu je naloženo da plati sudske troškove iako su njegove akcije proglašene legalnim i legitimnim.

²⁷ TV Hayat, "Vijesti u 7", 20. decembar 2013.

7) **Mehanizam usklađenosti Arhuske konvencije i BiH**

Da bi povećala sprovođenje, Arhuska konvencija (Član 15) je predvidjela osnivanje mehanizma usklađenosti. Na prvom sastanku država članica 2002. godine, usvojen je ovaj mehanizam, formirajući Komitet za usklađenost (ACCC) i uvodeći konkretne metode pregleda usklađenosti. Mehanizam usklađenosti se može pokrenuti na četiri načina:

1. Članica može podnijeti zahtjev o usklađenosti druge članice;
2. Članica može podnijeti zahtjev o sopstvenoj usklađenosti;
3. Sekretarijat Arhuske konvencije može uputiti preporuku Komitetu;
4. Javnost može komunicirati o usklađenosti članice sa konvencijom.

Dodatno, ACCC može ispitati probleme usklađenosti na sopstvenu inicijativu i iznijeti preporuke; pripremiti izvještaj o usklađenosti ili sprovođenju odredaba konvencije po zahtjevu sastanka članica; i nadgledati, procijeniti i olakšati implementaciju i usklađenost sa preporukama.

Po prijemu komunikacije koja naglašava neusklađenost sa konvencijom, ACCC je pregleda i započinje istragu o slučaju koja može imati razne oblike i različito trajanje. Tada komitet traži odgovore od članice koja je u pitanju. Rezultat je odluka koja uključuje detaljno objašnjenje. Nalazi i preporuke se šalju na odobrenje sastanku članica (MOP) koji se održava svake tri godine. Ukoliko je ACCC našao neusklađenost, MOP može usvojiti odluku. U slučaju kada zemlja kontinuirano ne uspijeva da riješi neusklađenost, MOP može izdati

upozorenje. Ovo je najsnažniji alat da se kazne nemarne vlade, jer Arhuska konvencija ne uključuje strožije mehanizme (npr. finansijske). Ipak, moguće posljedice za međunarodnu reputaciju zemlje mogu biti od značaja.

Trenutno, BiH ostaje među 18 od 47 država članica čiji građani nisu još uvijek podnijeli nikakvu komunikaciju o usklađenosti sa konvencijom²⁸, i nije bilo prijava protiv BiH od strane drugih članica ili Sekretarijata. Tako da uprkos neporecivim ograničenjima u sprovođenju Arhuske konvencije, nije bilo odluke ACCC. Čini se da proaktivniji pristup lokalnih NVO je ključan u kritičnoj procjeni obaveza BiH.

²⁸ Vidi punu listu komunikacije od strane javnosti, <https://www.unece.org/env/pp/cc/com.html>.

8) Zaključci i preporuke

Puna implementacija odredbi Arhuske konvencije od strane Bosne i Hercegovine nije samo pitanje formalne usklađenosti, već i stvarnih prepreka na dugom i trnovitom putu ka punom članstvu u EU. Razlog što je Konvencija postala značajno isprepletena sa pristupom EU, je što se ogleda u brojnim direktivama. Ipak, analize pokazuju da na papiru BiH je u skladu sa značajnim odredbama Konvencije. Kao što je često slučaj, problem nastaje kada se procjenjuje implementacija i stupanje na snagu.

Primijetili smo značajan jaz između prava u knjigama i prava u stvarnosti. Može se zaključiti da jaz nije ograničen samo na legislativu životne sredine. Ekstremna kompleksnost administrativne hijerarhije BiH je udružena sa čestim nedostatkom političke volje da se stvari urade kako treba, nekompetentnosti zvaničnika, i raznim interesima. U takvoj sredini ne samo da je kvalitativni napredak izbjegnut, nego i ispunjavanje osnovnih obaveza- kao što je imenovanje nacionalne fokalne tačke i izrada nacrt nacionalnog izvještaja.

Ipak, postoje i pozitivni razvoji. Čak iako se oslanja na malo ekoloških slučajeva, čini se da su sudovi konačno počeli istraživati suštinu slučajeva, posebno u vezi sa prostornim planiranjem i ekološkim dozvolama. Nema potrebe reći da sudska praksa oblikuje akcije javne administracije. Dodatno, to može dati neophodnu snagu ekološkom civilnom društvu da nađe samopouzdanje u odnosu prema autoritetima, i da dovede više slučajeva do presude. Takođe, primijetili smo određene dobre prakse u vezi sa angažovanjem javnosti u konsultacijama i donošenju odluka.

Ipak, ograničenja preovladavaju. Informacije o životnoj sredini, posebno

u vezi sa velikim zagađivačima nisu dostupne javnosti. Online baze i online sistemi objavljivanja nedostaju i kao što je pokazala praksa, čak i pojedinačni zahtjevi za informacijama se često ne ispunjavaju. Iako je BiH potpisala PRTR protokol 2003. godine, podaci o zagađenju i dalje nisu dostupni javnosti. Konsultacije sa javnosti su rijetko uzete u razmatranje i skoro nikada se ne prihvataju njihove preporuke. EIA procedure se često zaobilaze i manipuliše se njima. Mnogi ljudi se aktivno angažuju u zaštiti životne sredine samo kada je u pitanju njihovo dvorište i čak i tada njima je teško naći pomoć ili advokata koji je specijalizovan za životnu sredinu. I na kraju, ali ne najmanje važno, aktivisti za zaštitu životne sredine koji se suprotstave moćnicima, mogu očekivati maltretiranje i krivično gonjenje.

Nije iznenađenje da preporuke obuhvataju praktične stvari više od pravnih promjena. Prvo i najvažnije, BiH mora odrediti nacionalnu fokalnu tačku za Arhusku konvenciju, te izraditi nacrt nacionalnog izvještaja, koji je već zakasnio. Mnogo posla čeka vlasti u sakupljanju i objavljivanju relevantnih informacija (uključujući sprovođenje PRTR protokola), kao i uključivanje javnosti u donošenje odluka o životnoj sredini. Veliki industrijski zagađivači trebaju biti strogo primorani da dobiju sve potrebne dozvole i da ih poštuju u svom radu. Organi ekološke inspekcije moraju značajno ojačati i postati proaktivniji, kako bi zaista došlo do promjene. Kazne za kršenje ekološke legislative se trebaju povećati. Javna administracija mora naći način da ukloni političke i poslovne interese, te značajno suzbije visok nivo korupcije. Pravni fakulteti trebaju osigurati uključivanje prava životne sredine u svoj nastavni plan.

Što se tiče civilnog društva, povećan angažman posebno kada se radi

o dovođenju slučajeva na sudove može pomoći. Štaviše, imajući u vidu istoriju BiH, čudi činjenica da neka od NVO koje se bave životnom sredinom nije podnijela žalbu ACCC. Sve u svemu, ovo bi mogao biti pravi način da se načini korak naprijed.

Prilozi

U P I T N I K o implementaciji Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini

A) PRISTUP INFORMACIJAMA

Opštine i druge institucije

Da li je Vaša institucija u periodu 2014-2016 zaprimila bar jedan zahtjev za pristup informacijama u oblasti životne sredine/okoliša?

Ako da, molimo Vas da ispunite sljedeću tabelu odgovarajućim brojem slučaja/ postupaka značajnih za životnu sredinu/okoliš:

	2014	2015	2016
Zaprimljen zahtjev za pristup informacijama			
Informacija izdana u potpunosti			
Informacija izdana djelimično			
Zahtjev odbijen			
Zahtjev odbačen			

Nevladine organizacije

Da li je Vaša organizacija u periodu 2014-2016 podnosila zahtjeve za pristup informacijama u oblasti životne sredine/okoliša?

Ako DA, molimo Vas da ispunite sljedeću tabelu odgovarajućim brojem slučaja:

	2014	2015	2016
Poslani zahtjevi za pristup informacijama			
Informacija dobijena u cijelosti			
Informacija dobijena djelimično			
Ćutnja administracije			
Pristup informacijama odbijen			
Podnesene žalbe protiv rješenja ili ćutnje administracije			
Žalba usvojena i informacija dobijena			
Žalba odbijena			
Žalbeni postupak u toku			

B) UČESTVOVANJE U LEGISLATIVNOM I UPRAVNOM POSTUPKU

Opštine i druge institucije

Da li je Vaša institucija u periodu 2014-2016 usvojila bar jedan propis ili drugi pravno obavezujući akt koji bi mogao imati uticaj na životnu sredinu/okoliš?
 Da li je Vaša institucija u periodu 2014-2016 održala bar jedan postupak učešća javnosti (npr. javna rasprava) pri donošenju odluka značajnih za životnu sredinu/okoliš?

Ako ste na pitanje odgovorili DA, molimo Vas da ispunite sljedeću tabelu odgovarajućim brojem slučaja:

		2014	2015	2016	
Druge institucije	Opštine	Usvajanje propisa značajnih za životnu sredinu/okoliša			
		Učešće javnosti (npr. NVO) pri izradi propisa značajnih za životnu sredinu/okoliš			
		Odobreni zahtjevi za okolišnu/ekološku dozvolu			
		Održana javna rasprava u vezi sa postupkom ekološke dozvole			
		Postupci izrade Studije uticaja na životnu sredinu/okoliš			
		Održana javna rasprava u vezi sa postupkom EIA			
		Izdano rješenje o odobravanju EIA			
		Studija uticaja na životnu sredinu/okoliš (EIA) nije odobrenad			

Broj postupaka učešća javnosti pri donošenju odluka značajnih za životnu sredinu/okoliš u kojima su predstavnici javnosti zapravo komentarisali/podnijeli prijedloge:

Broj slučaja u kojima su bili komentari/prijedlozi predstavnika javnosti (ili većina od njih) u postupku izrade propisa i sl. prihvaćeni:

Broj slučaja u kojima su bili komentari/prijedlozi javnosti (ili većina od njih) u postupku učešća javnosti pri donošenju odluka značajnih za životnu sredinu/okoliš prihvaćeni:

Nevladine organizacije

Da li je Vaša organizacija učestvovala u periodu 2014-2016 pri izradi propisa i drugih pravno obavezujućih akata koji bi mogli imati uticaj na životnu sredinu/okoliš?

Da li je Vaša organizacija u periodu 2014-2016 učestvovala u postupku učešća javnosti (npr. javna rasprava) pri donošenju odluka značajnih za životnu sredinu/okoliš?

Ako ste na pitanje odgovorili DA, molimo Vas da ispunite sljedeću tabelu odgovarajućim brojem slučaja:

	2014	2015	2016
Učešće pri izradi propisa i sl. na nivou BiH			
Učešće pri izradi propisa i sl. na nivou RS/FBiH			
Učešće pri izradi propisa i sl. na kantonalnom nivou			
Učešće pri izradi propisa i sl. na gradskom nivou			
Učešće u postupku izdavanja okolišne/ekološke dozvole kada je procjena uticaja na životnu sredinu obavezna			
Učešće u postupku izdavanja okolišne/ekološke dozvole kada procjena uticaja nije obavezna			
Učešće u postupku donošenja prostorno- planske dokumentacije			
Učešće u drugom postupku značajnom za životnu sredinu/okoliš			

Broj slučaja u kojima su bili Vaši komentari/prijedlozi (ili većina od njih) prihvaćeni u postupku izrade propisa i sl.:

Broj slučaja u kojima su bili Vaši komentari/prijedlozi (ili većina od njih) prihvaćeni u postupku učešća javnosti pri donošenju odluka značajnih za životnu sredinu/okoliš:

Sudovi

Da li je Vaš sud u periodu 2014. - 2016. zaprimio bar jednu tužbu u upravnom sporu za ponavljanje postupka ili zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke u vezi sa postupkom značajnim za životnu sredinu/okoliš?

Ako da, molimo Vas da ispunite sljedeću tabelu odgovarajućim brojem slučaja/postupaka značajnih za životnu sredinu/okoliš:

	2014	2015	2016
Tužba protiv rješenja kojim se odbija pristup informacijama o životnoj sredini			
Tužba protiv rješenja o odabranju EIA (studije uticaja na životnu sredinu)			
Tužba protiv izdate okolišne/ekološke dozvole			
Prijedlog za ponavljanje postupka značajnog za životnu sredinu			
Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke značajne za životnu sredinu/okoliš			
Tužbe/zahtjevi usvojeni			
Tužbe/zahtjevi odbijeni			
Postupak u toku			

Nevladine organizacije

Molimo Vas da ispunite sljedeću tabelu odgovarajućim brojem slučaja:

	2014	2015	2016
Protiv odluke javnog organa podnesena tužba u upravnom sporu			
Tužbeni zahtjev usvojen			
Tužbeni zahtjev odbijen			
Tužbeni postupak u toku			
Podnesen zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke			
Podnesen prijedlog za ponavljanje postupka			
Podnesen prigovor instituciji Ombudsmana u BiH			
Korištene usluge pravnika/advokata			

D) OSTALO

Ako imate još neke relevantne informacije koje niste dosad uključili, molimo Vas da ih ovde navedete:

O nama

Arnika – Centar podrške građanima (Češka Republika)

Osnovana 1996., nevladina organizacija Arnika ima dugogodišnje iskustvo promocije pristupa informacija, podrške učešću javnosti u donošenju odluka, i jačanju pravde u vezi sa životnom sredinom. Pruža stručnu pomoć raznim organizacijama civilnog društva, opštinama i pojedincima u rješavanju slučajeva u vezi sa zagađenjem životne sredine i njegovom prevencijom u Češkoj Republici. Arnika takođe učestvuje u međunarodnim projektima fokusiranim na zaštitu životne sredine i jačanju sprovođenja Arhuske konvencije u centralnoj i istočnoj Evropi, Kavkazu i centralnoj Aziji. Arnika je član Zelenog kruga– asocijacije ekoloških nevladinih organizacija Češke Republike, Evropskog ekološkog biroa i evropskog ECO foruma.

Kontakt:

Arnika
Dělnická 13
170 00 Prag 7
Češka Republika
Tel./fax: +420 222 781 471
e-mail: cepo@arnika.org

Više informacija:

<http://eko.ba>

Centar za životnu sredinu, Banja Luka (Bosna i Hercegovina)

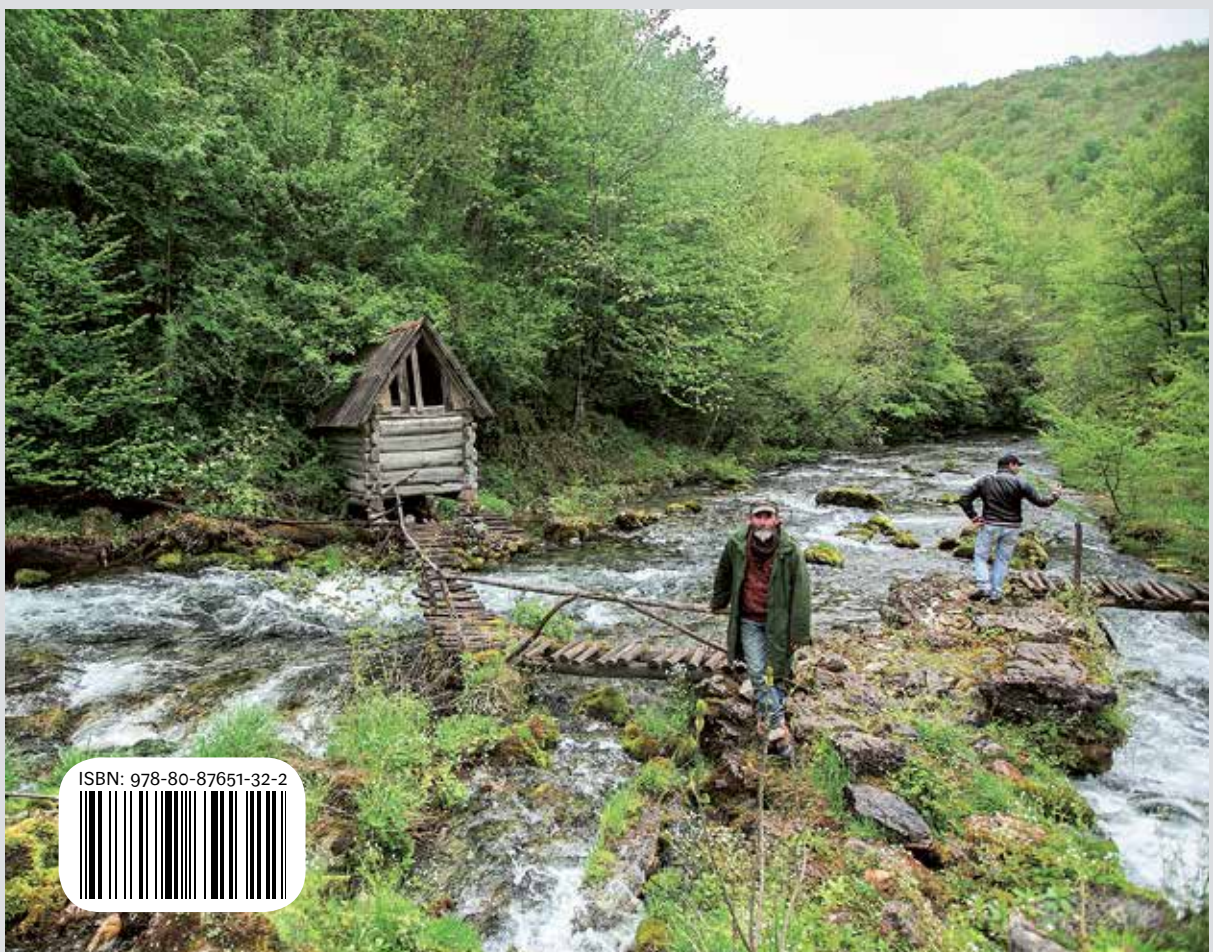
Osnovan je 1999. kao neprofitna, nevladina organizacija posvećena zaštiti životne sredine i promociji održivog razvoja kroz promociju i civilne inicijative. Centar promovira sprovođenje Arhuske konvencije, slobodan pristup informacijama i veće učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini. Teži da utiče na relevantne politike životne sredine, podiže svijest javnosti o pitanjima životne sredine i podstiče konstruktivan dijalog i saradnju sa akterima. Svoje aktivnosti provodi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine.

Kontakt:

Centar za životnu sredinu
Miše Stupara 5
78000 Banja Luka
Bosna i Hercegovina
Tel.: +387 51 433-140
e-mail: info@czzs.org

Više informacija:

czzs.org

ISBN: 978-80-87651-32-2

